

Тази неделя в [електронната библиотека](#) на [desebg.com](#) представям книга трета от поредицата „Пишахме да се знае“ на в. „Про и анти“ – **„Адът. Лагерите и затворите“**.

Предните две недели бяха представени [книга първа „Без съд и присъда“](#) и [книга втора „Жертвите на „народния“ съд“](#)

„Аз знам един остров на тихия бял Дунав, който трябваше да бъде символ на позора. Символ на времето, когато прат се страхуваше да се застъпи за брата, когато да бъдеш различен бе престъпление, когато учителите не смееха да учат учениците си на любов към родината, свещениците отправяха молитви към Бога за дълголетие на безбожниците, истинските офицери биваха заменяни от Калитковски и Павликморозовци“, с тези думи съставителят на изданието Васил Станилов се обръща в предисловието си „Кръговете на ада“ в книгата, посветена на жертвите в лагерите и затворите на комунизма в България.

„На този остров изпращаха достойните българи, непреклонили глава пред насилието, там заточваха учители, които си бяха позволили да кажат на учениците си, че няма по-възвишена любов от любовта към България, там беше мястото на истинските божи служители и на офицерите, доказали храбростта си на фронта и пред инквизиторите“, продължава Станилов, припомняйки едно от местата на памет за жертвите на комунизма – лагерът „Белене“ на остров Персин.

За жертви в лагерите и затворите на „най-хуманния строй“

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Август 2015 12:00

Адът, създаден в десетките лагери в България след 9 септември 1944 г., организирани по съветски образец, е следващата стъпка след убийствата без съд и присъда и „народния съд“ в политиката на БКП за унищожаването на противниците на тоталитарния ѝ режим.

Книгата „Адът. Лагерите и затворите“, събрала в едно публикациите на в. „Про и анти“ по темата в периода 1992-2007 г. има свой своеобразен предшественик. Имам предвид изданието на в. „Демокрация“ от 1991 г. [„Българският Гулаг: Свидетели“](#), чиито съставители Екатерина Бончева, Едвин Сугарев, Свилен Пътов и Жан Соломон, събраха публикациите за комунистическите лагери, отпечатани във всекидневника на СДС.

Все пак „Адът. Лагерите и затворите“ е не само по-обемна книга, но и включва друга, далеч по-неизследвана от лагерите тема – за затворите по времето на комунизма. Само за илюстрация ще посоча, че важния и улесняващ търсенето на читателя Именен показалец в края на книгата на Работилница за книжнина „Васил Станилов“ е близо 30 страници.

За разлика от предните две книги при „Адът. Лагерите и затворите“ подходът на съставителя е променен. Съдържанието не е поднесено тематично (разделяне на разказите за отделните лагери или затворите), а хронологично – от 1992 до 2007 г.

Силно впечатление правят редица публикации, в които са цитирани конкретни съдебни дела (по номера и години), съдържащи не само имената на определени подсъдими, но и важни за отделните личности биографични данни. Това прави изданието особено ценно за всеки един добросъвестен съвременен или бъдещ изследовател на периода на тоталитарния комунизъм в България.

Подобни данни биха могли да бъдат основата за извършването на допълнителни справки или важна начална информация за достъп до архивни съдебни дела, от които биха се заинтересували наследници или родственици на жертвите. Тук отново ще подчертая важността на изработването на Именен показалец в книгата, който улеснява търсенето по имена и който в повечето пъти липсва дори в изследванията на професионалните български историци, тъй като съставянето му изисква определени усилия.

За жертви в лагерите и затворите на „най-хуманния строй“

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Август 2015 12:00

Както и в предните две книги и в третата след всяка публикация е посочен броя и годината на „Про и анти“ и автора ѝ, което също е важна насочваща информация за допълнителни справки.

Изданието е особено ценно, че обединява на едно място спомените и разказите за жертвите на лагерите и затворите, тъй като не всеки от оцелелите, например, са оставили мемоарни книги от ранга на бившите лагеристи Йордан Вълчев, Стефан Бочев, Петко Огойски, Дечко Драгиев и др. Но със своите спомени дори в една единствена статия, те допълват картината.

Ще ви дам един пример с една от най-известните жертви на лагера край Ловеч „Слънчев бряг“ – Александър Николов, известен като Сашо Сладура. В „Адът. Лагерите и затворите“ е включена една публикация от Светлазор Дърваров от 2000 г. във в. „Про и анти“, посветена на него. Въпросната статия съдържа важни биографични данни за Сладура, който през 1961 г. е въдворен в лагера заради разказването на политически вицове със заповед на зам.-министъра на вътрешните работи ген. Мирчо Спасов и дясна ръка на Тодор Живков в МВР, организиран и контролиран концлагера край Ловеч, където известния музикант е убит.

Ето как „оживява“ Сашо Сладура в спомените на музиканта Светлазор Дърваров, които той е споделил във в. „Про и анти“ през 2000 г.:

„През 1950-1951 г. в София като изключен студент свирех в първия създаден голям естрадно-джазово-симфоничен оркестър при „Родна песен“ под диригентството на Руслан Райчев, където известно време Сашо Сладура беше концертмайстор...

Включиха ни в тържествения концерт по случай първи май с две изпълнения, а вечерта бяхме удостоени с високата чест да свирим на министерския банкет в ресторант „България“...

При това наше участие, преди да почнат танците, Сладура каза в лицето на Вълко Червенков с острота каламбур с шегобийно-вицовско-политическа насоченост (но с една прикрит подтекст), от което изтръпнахме всички, мислейки за евентуалните последици.”

За жертви в лагерите и затворите на „най-хуманния строй“

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Август 2015 12:00

Светлозар Дърваров посочва, че през 1958 г. Сашо Сладура е подгонен от София и отива да свири в Пловдив. Изброени са редица важни за живота на Сашо Сладура биографични бележки като тези, че учи в италианското училище в Пловдив, завършва там френския колеж при монсеньор Ронкали, бъдещият папа. След това завършва Парижката консерватория. По време на Втората световна война е мобилизиран във Фронтския театър. Известно време свири в Царския военен симфоничен оркестър и след разтурянето му в Софийската филхармония.

Познаващият го музикант Дърваров споделя в статията: *„Веднъж на въпроса ми защо не е останал да работи там отговори: Не към аз за казармената дисциплина и порядките при Момчилов (инспектора на оркестъра). Аз съм свободолюбива душа и волна птица, сладур!“*

Дърваров допълва, че през 1954 г. Сашо Сладура е лишен от софийско жителство. По наказателно дело №35 от 1960 г. е осъден на 2 години затвор за разказването на политически вицове, които неуморно съчинява и разказва (и в съдебната зала се защитава с тях) и за „отрицателното влияние върху младите“ и лошото му отношение към народната власт, БКП и СССР.

Излежава година и половина. След това следва заповедта на Мирчо Спасов от септември 1961 г. След 8 дни в килиите на ДС на 24 септември 1961 г. е изпратен на кариерата в лагера край Ловеч. Два дни по-късно е убит от бригадирите Шахо, Благо Магарето и Димитър Цветков по заповед на отговорника по Държавна сигурност в лагера Николай Газдов.

Ценната книга е издадена с подкрепата на фондация „Конрад Аденауер“, създадена през 2005 г. от Дими Паница Институт за изследване на близкото минало, както и от неговата фондация „Свободна и демократична България“, а също така и с подкрепата на отделни граждани като Нася Кралевска и Атанас Лолов, както и с предварителни вноски за книгата, направени от читатели и съмишленици на спрелия да излиза през 2010 г. седмичник „Про и анти“. Изданието може да бъде намерено в библиотеките или в антикварните книжарници.

За жертви в лагерите и затворите на „най-хуманния строй”

Написано от Христо Христов
Неделя, 02 Август 2015 12:00

„Адът. Лагерите и затворите” – книга трета от поредицата „Писахме да се знае”, издава Работилница за книжнина „Васил Станилов”, 2007 г., 680 страници, цена 15 лв.